

**ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО:
СУЧАСНІ АСПЕКТИ**

KAMENIEC PODOLSKI
ze strony zachodniej

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець»
Хмельницька обласна організація
Національної спілки архітекторів України

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

*матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції,
м. Кам'янець-Подільський,
29 вересня 2022 р.*

Кам'янець-Подільський
2022

УДК 930.2:351.853(063)

ББК 63.2я431+79.0

П-15

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» (протокол №2 від 20 грудня 2022 р.)

Рецензенти:

Маркович Марія Йосипівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Єсюнін Сергій Миколайович, кандидат історичних наук, учений секретар Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

Редакційна колегія:

Березіна Інна Вікторівна, кандидат архітектури, доцент, викладач Київського національного університету будівництва і архітектури, Кам'янець-Подільського фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну; *Лукашук Валентина Сергіївна*, заступник начальника управління культури – начальник відділу Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької обласної державної адміністрації; *Рудюк Лариса Йосипівна*, учений секретар НІАЗ «Кам'янець» (відповідальний редактор); *Пагор Валентин Віталійович*, кандидат історичних наук, науковий співробітник НІАЗ «Кам'янець» (відповідальний секретар); *Фенцур Василь Володимирович*, генеральний директор НІАЗ «Кам'янець», член ІКОМОС (голова редколегії).

П-15 Пам'яткознавство: сучасні аспекти: матеріали Другої Всеукр. наук.-практ. онлайн-конференції, м. Кам'янець-Подільський, 29 вересня 2022 р. / [редкол.: В.В. Фенцур (гол. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 160 с

Збірник містить матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Пам'яткознавство: сучасні аспекти», що проходила 29 вересня 2022 року. Видання розраховане на істориків, архітекторів, реставраторів, мистецтвознавців, музейних працівників, краєзнавців і всіх шанувальників старовини.

За достовірність наведених даних та посилань несе автор публікації.

Позиція редакції необов'язково збігається з позицією авторів.

ISBN 978-617-8221-05-8

УДК 930.2:351.853(063)

ББК 63.2я431+79.0

П-15

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

*матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної
онлайн конференції,
м. Кам'янець-Подільський,
29 вересня 2022 р.*

Підписано до друку 27.12.2022

Формат 60x84/8

Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 прим. Замовлення №684

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
в друкарні ТОВ «Друкарня „Рута”»
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. (098) 627-00-79, drukruta@ukr.net

<i>Руслан Нагнибіда.</i> ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТЕЧКА ТАРНОРУДИ	71
<i>Валентин Пагор.</i> НІМЕЦЬКИЙ ПЛАН КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ГАБРІЕЛЯ БОДЕНЕРА (1726 Р.): ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ	80
<i>Валентин Пагор.</i> ДО ІСТОРИЇ ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ В КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ	88
<i>Ірина Паламарюк.</i> ІСТОРІЯ ПОШТОВОЇ СПРАВИ В БАТУРИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	96
<i>Ольга Пеньова.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ ДЛЯ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНИХ ЛАНДШАФТІВ ЯК ЧАСТИНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ НІАЗ «КАМ'ЯНА МОГИЛА»	103
<i>Наталія Пільтяй.</i> ІСТОРИЧНИЙ ГУРТОК «БАТУРИНСЬКИЙ КУРІНЬ»: ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ	110
<i>Тетяна Полякова.</i> БАШТА-БРАМА КРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО АНСАМБЛЮ: МИНУЛЕ Й СЬОГОДЕННЯ	116
<i>Марина Пономаренко.</i> ІСТОРИОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРИСВЯЧЕНІ КАЧАНІВСЬКІЙ САДИБІ.....	121
<i>Лариса Рудюк.</i> СКУЛЬПТУРНИЙ ДЕКОР ЕКСТЕР'ЄРУ КОСТЕЛУ СВЯТОЇ ТРІЙЦИ У КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ	125
<i>Лілія Свінцицька, Олег Свінцицький.</i> ФОРМУВАННЯ ЗАБУДОВИ САДИБИ НА РОЗІ ВУЛИЦЬ ШЕВЧЕНКА ТА ГУНСЬКОЇ (ВУЛ. ШЕВЧЕНКА, 41)	131
<i>Аліна Силаєва.</i> ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПЕТРОГЛІФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ «КАМ'ЯНА МОГИЛА» ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	140
<i>Віктор Травінський.</i> КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В КОНТЕКСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ МІСТА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО НА 2005–2015 Р.Р.....	146
<i>Наталія Чергик.</i> «ОПИС КОЛЕКЦІЇ НАРОДНИХ ПИСАНОК ЛУБЕНСЬКОГО МУЗЕЮ К. М. СКАРЖИНСЬКОЇ» В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ.....	151
<i>Ганна Ярміш.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ РЕСТАВРАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	153
<i>Відомості про авторів</i>	157

«ОПИС КОЛЕКЦІЇ НАРОДНИХ ПИСАНОК ЛУБЕНСЬКОГО МУЗЕЮ К. М. СКАРЖИНСЬКОЇ» В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

У роботі здійснено аналіз «Опису колекції народних писанок», яким уведено до наукового обігу матеріали Лубенського музею К. М. Скаржинської. Показано, що «Опис» послужив підставою для подальших наукових розробок і уже протягом тривалого часу відіграє важливу джерельну роль у мистецтвознавчих студіях.

Ключові слова: музеографія, музейне видання, історичне джерело.

Одним із векторів наукової діяльності у XIX столітті було збирання, вивчення та публікація предметів музейних колекцій. На українських теренах музеографічні твори набули особливого поширення з другої половини XIX століття. Варто зазначити, що більша їх частина присвячена археологічним колекціям та старожитностям козацького часу, як наприклад: «Альбоми Церковно-археологічного музею при Київській духовній семінарії», «Старожитності Російські» та «Старожитності Придніпров'я» Богдана і Варвари Ханенків, «Каталоги старожитностей» колекцій Василя Тарновського та Олександра Поля, «Вказівники» по Музею Одеського товариства історії та старожитностей. Своєрідним виключенням українського музеографічного доробку є «Опис колекції народних писанок Лубенського музею К. М. Скаржинської», складений співробітником музею Сергієм Кульжинським і опублікований у 1899 році московською типографією О. О. Левенсона. Робота являє собою комплексну працю, в якій викладена бібліографія писанкарства, подано історичний екскурс розвитку цього виду мистецтва, запропонована класифікація писанок, складено каталог колекції К. М. Скаржинської; дослідження проілюстровано кресленнями та кольоровими малюнками більш ніж 2000 писанок [5].

Масштабність задуму була одразу ж відзначена фахівцями. Наприклад, Мирон Кордуба в праці «Записки наукового товариства Шевченка» дав характеристику усім частинам монографії, із чимось погодився з С. Кульжинським, щось піддав критиці. В цілому труд оцінив позитивно, як перевищуючий «все, що досі в сій справі друковано», як «неоціненний дороговказ для всіх, що хотіли б зайнятися студіями про писанки», «справді багатий матеріал для майбутнього систематика і порівняльних студій про народний орнамент» [3].

Рецензент був абсолютно правий. Сьогодні видання служить важливим джерелом мистецтвознавчих студій. Із останніх досліджень назвемо роботу В. М. Ткаченка «Писанкарство в Україні: історіографічний дискурс кінця XIX – початку XXI століття», в якому «Опис» розглядається в контексті дослідження процесу накопичення знань про писанкарство [6]. В роботах Г. І. Галян [2], А. К. Адруг [1] труд С. Кульжинського використаний для виявлення регіональних особливостей цього виду народної творчості. Цікавий формат застосування «Опису» запропонував А. Л. Щербань у дослідженні «Трансформації орнаменталістики писанок і кераміки у Полтавській губернії: думки кінця XIX століття». Автор порівняв два одночасових і однолокальних джерела – роботу Івана Зарецького з орнаментики полтавської кераміки і роботу Сергія Кульжинського з писанкарства. Предметом уваги стали висвітлені у цих джерелах описи технологій створення

виробів, назви основних елементів і мотивів орнаментациї, констатації змін в декоруванні виробів. А. Л. Щербань вважає роботи І. Зарецького та С. Кульжинського неоціненним скарбом для вивчення трансформаційних процесів в орнаментациї кераміки та писанок; ґрунтовні спостереження музеографів кінця ХІХ століття дозволили «робити не умоглядні, а глибоко аргументовані достовірними джерелами висновки» [7].

Варто відзначити, що популярність та осягнення джерельної цінності «Опису колекції народних писанок» спонукало до його репринтного видання: друге життя робота С. К. Кульжинського отримала у 2010 році [4].

Таким чином, представлений в «Описі колекції народних писанок» матеріал не втратив своєї актуальності. Сучасні дослідники писанкарства беруть до уваги типологію писанок, визначену С. Кульжинським. Безцінним скарбом вважають представлені в кресленнях та кольорових замальовках варіанти писанок – що дозволяє вивчати художній стиль писанок ХІХ століття і порівнювати із сучасними тенденціями в писанкарстві. Представлений огляд показав цінність музеографічного твору кінця ХІХ століття для сучасних наукових студій народного мистецтва в Україні.

Джерела та література

1. Адрюг А.К. Писанки Чернігівщини: історія і сучасність. Чернігів: Чернігівські обереги. 2005. 59 с.
2. Галян Г.І. Писанка у патріаршому музеї Полтавщини. // Старожитності Посулля. Пам'яті С.К.Кульжинського (1867–1943): збірник наукових праць. Київ: ЦП НАН України та УТОПІК, 2017. С.46–51.
3. Кордуба М. Лубенский Музей Е.Н.Скаржинской. Этнографический отделъ. Описание коллекции народных писанок. Составил С.К.Кулжинский. Выпуск первый. Москва, 1899, ст. 176 і 45 табл. // Записки товариства імені Шевченка. Львів. 1904. Т. 57. кн. 1. С.46–50.
4. Кульжинский С. К. Описание коллекции народных писанок. Всего 2219 рис. (На основе собрания Лубенского музея Е. Н. Скаржинской) / Предисл. В.А.Мокляка. Харьков : Изд-во «Сага», 2010. 8, 176 с., 2219 рис. (Репринт. воспроизв. издания Москва: Поставщик Высочайшего Двора Тов-во Скоропечати А.А.Левенсон, 1899. 176 с. + XLV табл.).
5. Описание коллекции народных писанок. Выпуск 1. С альбомом из 33 хромолитографированных и 12 черных таблиц (всего 2219 рисунков). Составил С.К.Кулжинский, Действительный член Императорского Русского Географического Общества. / Лубенский Музей Е.Н.Скаржинской, Этнографический отдел. Москва: Поставщик Высочайшего Двора Т-во Скоропечати А.А.Левенсона, 1899. 176 с. XLV табл.
6. Ткаченко В.М. Писанкарство в Україні: історіографічний дискурс кінця ХІХ – початку ХХІ століття. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.06. / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси. 2020. 494 с.
7. Щербань А.Л. Трансформації орнаментациї писанок і кераміки у Полтавській губернії: думки кінця ХІХ століття. // Старожитності Посулля. Пам'яті С.К.Кульжинського (1867–1943): збірник наукових праць. Київ: Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК, 2017. С.61–65.